

HET STADSE LAND

Ontwikkelingsplan Leader oostelijk rivierengebied

MEI 2007

INHOUDSOPGAVE

- 1. Inleiding**
- 2. Gebiedsanalyse**
- 3. Gebiedsvisie en strategie**
- 4. Samenwerking en netwerkvorming**
- 5. Projectideeën**
- 6. Organisatie en uitvoering**
- 7. Financiële middelen**
- 8. Communicatie en voorlichting**
- 9. Monitoring en evaluatie**

Bijlage: Samenstelling Plaatselijke groep

1. Inleiding

Sinds de jaren negentig ondersteunt de Europese Unie de sociaal-economische ontwikkeling van het platteland in de diverse Europese regio's. Ook in de komende periode gebruik zal Nederland gebruik maken van deze mogelijkheden voor plattelands-ontwikkeling die de Europese Commissie biedt. Daartoe is het Plattelandsontwikkelingsprogramma Nederland geschreven (POP2). Onderdeel hiervan vormt Leader.

Leader is één van de communautaire initiatieven van de Europese Commissie (EC). Leader staat voor Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale, en is een experimenteel programma waarmee sociaal-economische impulsen op gebiedsniveau worden gegeven. Dit gebeurt door middel van financiering van lokale en regionale initiatieven. De fondsen vormen onderdeel van de zogenaamde structuurfondsen die bedoeld zijn om regio's mee te trekken in de vaart der volkeren. Initiatiefnemers van Leader-projecten kunnen private partijen, plaatselijke verenigingen, provincies en gemeenten zijn.

Leader heeft tot doel inwoners van plattelandsgebieden te stimuleren om na te denken en mee te beslissen over de toekomst van hun gebied. Door netwerken van bewoners, groeperingen en overheden op het platteland te creëren of te versterken (publiek-private samenwerking).

Plattelandsgebieden zijn in januari 2007 wederom uitgenodigd om nieuwe programma's in te dienen voor de periode van 2007 tot en met 2013.

De streekcommissie rivierengebied oost heeft gemeend op deze oproep te moeten reageren met het indienen van dit ontwikkelingsplan.

Het oostelijke rivierengebied is een sociaal-economisch samenhangend gebied met een complexe problematiek. Toenemende verstedelijking vanuit twee kernen dringt het agrarische platteland in. Dit heeft allerlei effecten op de leefbaarheid van het platteland, met name de kleine kernen en op de duurzaamheid van de bijzondere waarden van gebied wat betreft landschap en cultuurhistorie. Duurzaam behoud van grondgebonden land- en tuinbouw is essentieel voor het behoud van de bijzondere waarden van het gebied.

De stedelijke druk is een gegeven voor het gebied. Het gaat erom die druk zodanig te sturen en te benutten dat er sprake is van een sociaal-economische ontwikkeling van het platteland waarbij leefbaarheid en gebiedseigen kwaliteiten hiermee onlosmakelijk verbonden blijven. Het ontsluiten en openstellen van het platteland voor stedelijke rustzoekers is hierbij van groot belang.

Het gegeven dat het gebied rijk blijkt te zijn aan initiatiefnemers die kansen zien in een dergelijke ontwikkeling en aangeven hier hard aan willen trekken heeft de streekcommissie tot deze aanmelding doen besluiten.

Met steun van de Provincie blijkt er voldoende financiële, en maatschappelijke draagkracht te zijn voor een volwaardig Leader-programma.

In dit ontwikkelingsplan beschrijft de Plaatselijke Groep de ontwikkelingsstrategie voor het oostelijke rivierengebied en een uitwerking en onderbouwing van de prioriteiten en themakeuze.

Het ontwikkelingsplan Leader oostelijk rivierengebied vormt het uitvoeringskader van het leaderprogramma en fungeert voor de Plaatselijke groep als toetsingskader voor ingediende projecten.

Op 14 mei 2007 is met de plaatselijke groep een workshop gehouden. De uitkomsten van deze workshop hebben mede de basis gevormd voor dit ontwikkelingsplan.

Gebiedsanalyse

Rivierengebied Oost: Waar stad en land elkaar ontmoeten

Het oostelijke rivierengebied wordt landschappelijk sterk bepaald door de Maas en de zich in Waal, Neder-Rijn en IJssel opsplitsende Rijn. Het oostelijke deel wordt omzoomd door beboste stuwwallen. De rivieren hebben zich in de loop van de tijd herhaalde malen verlegd. Op deze manier is er een complex en uniek rivierenlandschap ontstaan van open komgronden, oeverwallen, oude rivierstrangen, uiterwaarden en een netwerk van dijken.

Binnen dit unieke rivierenlandschap nemen het stedelijk gebied van Arnhem en Nijmegen en de omliggende groeigemeenten een centrale plaats in. In het buitengebied neemt de verstedelijking verder toe (onder andere de VINEX-locaties Schuytgraaf, Rijkerswoerd, Westeraam, Klein Rome en Waalsprong) waardoor stad en land steeds meer met elkaar verweven raken. Een belangrijk deel van de Overbetuwe kan dan ook worden gekenschetst als een stedelijk uitloopgebied.

Het Rivierengebied Oost heeft een belangrijke knooppuntfunctie, die varieert van het regionale tot het internationale niveau. Deze knooppuntfunctie is duidelijk zichtbaar in de intensieve infrastructuur die het gebied doorsnijdt (bijvoorbeeld A50, A73, A15, de Waal en de toekomstige Betuwelijn). Daarnaast is er een toename van direct aan deze infrastructuur gekoppelde activiteiten (bedrijventerreinen, distributiecentra, kantoorcomplexen enz.).

Deze ontwikkelingen doen niet alleen een aanslag op de omgevingskwaliteit maar zorgen ook voor de nodige barrières in het gebied.

1.1. Landbouw

De grondgebonden landbouw is en blijft ook in de toekomst een beeldbepalende factor voor het Rivierengebied. Het aantal bedrijven zal de komende jaren, net als in de rest van Nederland, verder afnemen. De landbouw staat onder druk. De afgelopen jaren zijn al veel bedrijven beëindigd. Deze ontwikkeling zal zich de komende jaren versterkt doorzetten waardoor een groot aantal agrarische bedrijfsgebouwen hun functie zal verliezen. Bovendien zullen jonge agrarische ondernemers die stoppen, moeten omzien naar nieuwe vormen van inkomsten.

Daarentegen zal door verbreding de variatie in de bedrijfstypen toenemen en zal de bedrijfsomvang van de resterende bedrijven toenemen. Beide richtingen, toename aan variatie enerzijds en schaalvergroting anderzijds zijn nodig de toekomst het hoofd te kunnen bieden.

Naast specialistische bedrijven (melkveehouderij, glastuinbouw en boomkwekerijen) is er nu reeds een scala aan bedrijven met verschillende vormen van agrarische en niet-agrarische nevenactiviteiten.

De sterke verweving van landelijk en stedelijk gebied biedt ook kansen voor de landbouw. Door de nabijheid van grote stedelijke concentraties zijn er goede mogelijkheden voor verbreding of specialisatie. Dit geldt met name op het vlak van recreatie en bijzondere producten en diensten (nicheproducten, regionale vermarkting) die regionaal kunnen worden afgezet.

De glastuinbouw is grotendeels geconcentreerd in de gemeente Lingewaard (Bemmel/Huissen) waar de projectlocatie Bergerden de glastuinbouw de komende jaren ruimte biedt voor groei en verdere concentratie.

1.2. Landschap en cultuurhistorie

De combinatie van rivieren en stuwwallen is voor Nederlandse begrippen spectaculair. Het oostelijke deel van het gebied, De Gelderse Poort, is inmiddels aangewezen als Nationaal Landschap.

Het Rivierengebied heeft niet alleen een bijzondere landschappelijke waarde maar kent tevens een bijzonder rijke cultuurhistorie. De mens was reeds vroeg in het Rivierengebied actief en heeft door de geschiedenis heen markante sporen achtergelaten. Naast de diverse verdedigingswerken tegen het water (bijvoorbeeld boerderijterpen, dijkstructuren en ingenieuze waterverdeelwerken), wordt het Rivierengebied ook gekenmerkt door verdedigingswerken tegen vijandelijke machten (De Romeinse Limes, kastelen, forten en waterlinies). De nota Belvédère onderstreept de hoge landschappelijke-, natuur- en cultuurhistorische waarden door zowel het Land van Maas en Waal als de Ooijpolder-

Millingerwaard als Belvederegebieden aan te wijzen. De bedoeling is om cultuurhistorische waarden te versterken, niet alleen door restauratie, maar ook door herbestemming en koppeling met andere functies, zoals recreatie en toerisme.

Het provinciale cultuurhistorische beleid is vastgelegd in de nota Belvoir. Speerpunten van dit beleid zijn het inzichtelijk maken en duurzaam behouden van de cultuurhistorische waarden, het integreren van de cultuurhistorie in de planvorming, versterking van de cultuurhistorische bijdrage aan de economie en het vergroten van het cultuurhistorisch besef.

1.3. Leefbaarheid

De bevolkingssamenstelling op het platteland verandert, en daarmee ook de sociale verbanden. Concreet spelen er verschillende maatschappelijke ontwikkelingen die hun invloed doen gelden op de kleine kernen:

- *Vergrijzing*: dit stelt extra eisen aan het voorzieningenniveau (bijvoorbeeld welzijnsvoorzieningen) en de bereikbaarheid van de omliggende grotere kernen.
- *Ontgroening (wegtrekken van jongeren)*: dit kan ertoe leiden dat de kritische massa voor een aantal voorzieningen en verenigingen vermindert.
- *Toename automobiliteit*: automobiliteit zal naar verwachting alleen maar toenemen en de overlevingskansen van een aantal voorzieningen ter plekke onder druk zetten. Deze toename leidt eveneens tot een toename in de geluidsbelasting en verslechtering van de verkeersveiligheid.
- *Schaalvergroting*: bovenstaand verschijnsel wordt versterkt door schaalvergroting. Bekende voorbeelden zijn de kruidenier die het aflegt tegen de supermarkt in een grotere kern of de basisschool die een minimum aantal leerlingen moet hebben.

De aandacht richt zich zowel op de 'harde' sociale infrastructuur als op de 'zachte'. De eerste behelst de kwaliteit van de voorzieningen en het toerusten van de voorzieningen op de maatschappelijke vraag. De tweede betreft het stimuleren en faciliteren van betrokkenheid van burgers bij hun eigen leefomgeving om zodoende het landelijke gebied 'levend' te houden.

Een ander aspect van leefbaarheid is de kwaliteit maar ook de veiligheid van de woonomgeving. Het gaat hier met name om stank-, geluids- en lichthinder; de verkeersveiligheid en de sociale veiligheid in het landelijk gebied.

Versterking van de economische draagkracht van het landelijk gebied is een belangrijke voorwaarde voor het behoud van de leefbaarheid of vitaliteit. Behoeft aan diversificatie is ook noodzakelijk omdat het economisch belang en ook de werkgelegenheid in de landbouw de komende jaren verder zal afnemen. Versterking van economische dragers kan betrekking hebben op verbredingsactiviteiten binnen de landbouw (bewerking/verwerking en verkoop van agrarische producten, het leveren van specifieke groene en of blauwe diensten). Daarnaast zullen op landbouwbedrijven niet aan de landbouw gerelateerde nevenactiviteiten worden ontwikkeld (bijvoorbeeld landbouw en zorg en agrotourisme). Daarnaast kent het landelijk gebied nog een breed scala van economische activiteiten waaraan ontwikkelingsmogelijkheden moeten worden geboden die passen binnen de aard en schaal van de omgeving. Een belangrijke uitdaging voor de komende jaren is het economisch herbenutten van de vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen.

1.4. Recreatie en Toerisme

Kernkwaliteiten van het buitengebied zijn rust en ruimte, afwisseling in de landschappen, kronkelende dijken, wielen en weteringen en specifieke cultuurhistorische kwaliteiten. Deze kernkwaliteiten zijn op zich weer een belangrijke basis voor de recreatie. De recreatie en toerisme sector is een van de sterkst groeiende sectoren in het Rivierengebied en daarmee van een niet te onderschatten economisch belang. Deze economische betekenis kan de komende jaren nog verder toenemen wanneer de aanwezige potenties verder worden benut.

De potenties van het Rivierengebied voor recreatie en toerisme zijn groot vanwege de ligging ten opzichte van stedelijk gebied en de recreatieve kernkwaliteiten.

De belangrijkste recreatieve kernkwaliteiten van het Rivierengebied zijn:

- Uniek rivierenlandschap en stuwwallen
- Rust en ruimte
- Fruit en bloesem (met name Betuwe en Land van Maas en Waal)
- Water
- Cultuurhistorie
- Karakteristieke stadjes en dorpen (onder andere Batenburg, Beek en Huissen)
- Natuur

Het bijzondere landschap, de cultuurhistorie en de rijke natuur heeft een grote toeristisch-recreatieve potentie. Met name de Gelderse Poort en het Rijk van Nijmegen hebben de natuur- en rust zoekende recreant veel te bieden. In de Ooijpolder met de Millingerwaard is de natuurtoerist inmiddels een economische factor van betekenis. Grootschalige intensieve water- en verblijfsrecreatie is in de Byland bij Lobith aan te treffen. De nabijheid van de stad biedt ook extra mogelijkheden voor combinaties van landelijke recreatie (natuur en landschap, landgoederen, buitenplaatsen en kastelen) en stedelijke recreatie (bijvoorbeeld cultuur en musea).

1.5. Water

De meest belangrijke en richtinggevende beleidsdocumenten op het vlak van waterbeheer zijn de Europese Kaderrichtlijn Water en de Europese Nitraatrichtlijn. De Kaderrichtlijn heeft als doelstelling het bereiken van een goede chemische, ecologische en kwantitatieve toestand in grond- en oppervlaktewateren in 2015-2027. De nitraatrichtlijn schrijft vanaf 2003 een maximale nitraatconcentratie van 50 mg nitraat per liter in het bovenste grondwater voor.

Het nationale beleid is vastgelegd in het Nationaal Bestuursakkoord Water. In het landelijk gebied zal met name de landbouw als grootste grondgebruiker hiervan de consequenties ondervinden. Enerzijds moet grond beschikbaar komen voor waterberging, anderzijds moet de landbouw schoner produceren. Zowel de Kaderrichtlijn als de Nitraatrichtlijn leveren een verdere druk op naar extensivering van de landbouw. Een verdere uitwerking van het Nationaal Bestuursakkoord Water vindt plaats in de (deel-)stroomgebiedsvisies waarin de wateropgaven tot 2050 worden geformuleerd. Doorwerking van Ruimte voor de Rivieren zal vergaande consequenties hebben voor het Rivierengebied, direct in de uiterwaarden, maar ook indirect in het binnendijks gebied. De afname van het landbouwareaal in de uiterwaarden zal immers de gronddruk binnendijks verder verhogen.

3. Gebiedsvisie en strategie

3.1. Visie

De Plaatselijke groep voor het oostelijke rivierengebied staat voor een beheerste en selectieve benutting van de economische mogelijkheden van het landelijk gebied in balans met behoud en ontwikkeling van de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. Belangrijke aandachtspunten hierbij zijn de versterking van de relatie stad-land en de economische benutting daarvan. Daarnaast wil de Plaatselijke groep extra aandacht geven aan communicatie en bewustwording om de gewenste activiteiten ook daadwerkelijk van de grond te krijgen.

Het in gezonde balans brengen van de relatie tussen stad en platteland is een hoofddoel van de Plaatselijke groep. De landschappelijke kwaliteiten van het buitengebied dragen enerzijds bij aan een aantrekkelijke woon-, leef- en werkomgeving. Anderzijds worden de landschappelijke kwaliteiten benut bij de versterking van de plattelandseconomie (onder andere verbreding van de landbouw, recreatie, toerisme en diversificatie van de economie). Versterking van de relatie stad-land levert tegelijkertijd een impuls aan de ecologische kwaliteiten van het gebied en levert een economische meerwaarde voor de plattelandseconomie.

De grote groei van de stedelijke kernen is inmiddels voorbij. Het gaat nu om het terugbrengen van evenwicht en behoud van het goede. Daarbij gaat het met name om landschap, cultuurhistorie en behoud van de eigenheid en leefbaarheid van de kleine kernen. Waarden die niet alleen door de plattelander maar ook zeker door de stedeling worden gewaardeerd.

De strategie van de Plaatselijk groep zal met name bestaan uit het activeren van de organisaties, bedrijven en individuele burgers. Activiteiten zullen alleen dan van de grond komen als er in het veld initiatieven worden genomen en wanneer er draagvlak voor de activiteiten bestaat.

De plaatselijke groep is eveneens een afstemmingsplatform voor partijen om ontwikkelingen op een regionaal, grensoverschrijdend en sectoroverschrijdend schaalniveau af te stemmen, om daarmee deze ontwikkelingen mogelijk te maken en zoveel mogelijk te zoeken naar integraliteit en synergie.

3.2. Thema's

Het ontwikkelingsplan richt zich op het landelijke gebied. Het accent van het plan ligt hierbij op de volgende thema's:

- landschap,
- cultuurhistorie
- water
- leefbaarheid met name die van kleine kernen.

De thema's zijn niet altijd even scherp af te bakenen. Landschap en cultuurhistorie zijn in het rivierengebied zo nauw met elkaar verweven dat feitelijk van één thema zou kunnen worden gesproken. Het thema water is met name opgevoerd vanwege de grote de rol die het water heeft gespeeld en nog speelt in het landschap en de cultuurhistorie. Ook voor leefbaarheid speelt water in het rivierengebied en rol.

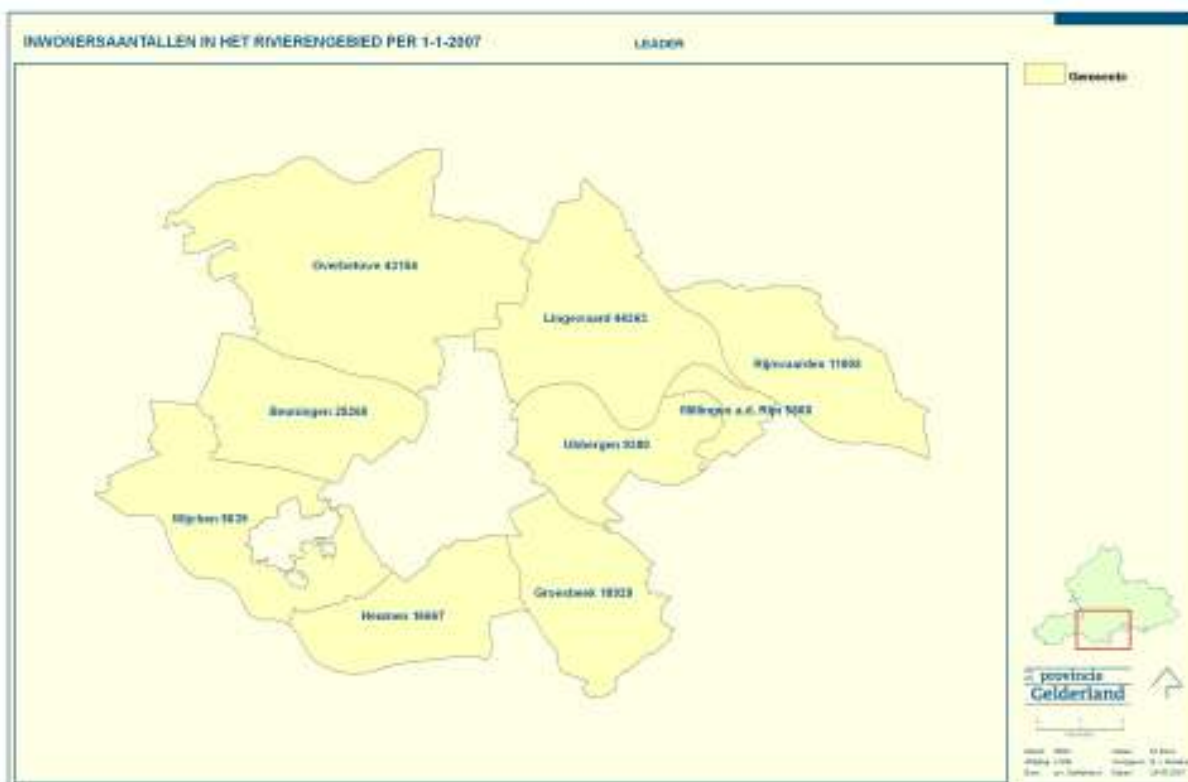
Op het eerste gezicht lijkt leefbaarheid wat minder direct verbonden met de andere thema's. Toch is leefbaarheid een voorwaarde voor betrokkenheid met de leefomgeving en dit is op zich weer een voorwaarde voor behoud van de kwaliteiten van landschap en cultuurhistorie. Het één kan dus niet zonder het ander.

3.3. Gebiedsafbakening

Als uitgangspunt voor een Leadergebied geldt een maximum inwoneraantal van 150.000 mensen. Mits goed gemotiveerd is een maximum van 200.000 inwoners acceptabel.

Dit uitgangspunt heeft samen met de spreiding van bestaande initiatieven in de sfeer van Leader geleid tot de volgende gebiedsafbakening. Bij de afbakening zijn de gemeentegrenzen aangehouden.

Leadergebied Oostelijk Rivierengebied

De aanwijzing van de Gelderse Poort, een belangrijk deel van het oostelijke rivierengebied, als Nationaal Landschap is de directe aanleiding geweest voor de eerste afbakening. De aanwijzing heeft inmiddels diverse groepen in de streek gestimuleerd tot allerlei activiteiten op het gebied van landschap en cultuurhistorie en de bewoners van dat landschap. De volgende gemeenten zijn hierbij direct betrokken: Rijnwaarden, Lingewaard, Millingen aan de Rijn, Ubbergen, Groesbeek en Heumen. Het feit dat het gehele oostelijke rivierengebied zowel topografisch (rivieren) als sociaal-economisch als een stevige eenheid functioneert heeft aanleiding gegeven om te verkennen in hoeverre dit gehele gebied als Leadergebied zou kunnen worden aangemeld. Afzonderlijke initiatieven vanuit gemeenten buiten het Nationale Landschap hebben deze wens ondersteund. Uit deze verkenning is gebleken dat, indien de stedelijke gemeenten Arnhem en Nijmegen en de stedelijke bebouwde kom van Wijchen worden uitgezonderd, het inwonertal van het oostelijke rivierengebied ruim onder de 200.000 blijft.

Op grond van deze bevindingen heeft de Plaatselijke groep besloten het gehele oostelijke rivierengebied, met uitzondering van de gemeenten Arnhem en Nijmegen en de bebouwde kom van Wijchen, aan te melden als Leader-gebied. De eigen identiteit van het gebied en de sterke sociaal-economische samenhang kan, naar de mening van de plaatselijke groep, een hoger maximum inwonertal zonder meer rechtvaardigen.

4. Samenwerking en netwerkvorming

Creëren van kennis en draagvlak

Voor de uitvoering van het gebiedsgerichte beleid voor plattelandontwikkeling is het activeren van de organisaties, bedrijven, vrijwilligers en individuele burgers een belangrijke schakel. Activiteiten zullen alleen van de grond komen, als er in het veld initiatieven worden genomen en draagvlak voor de activiteiten bestaat.

Activiteiten zijn gericht op het vergroten van kennis en draagvlak voor het plattelandontwikkelingsbeleid. Hierbij wordt gedacht aan voorlichtingsactiviteiten, nieuwsbrieven, opleidingsprogramma's, enzovoort.

Samenwerking en netwerkvorming

De Plaatselijke groep biedt eveneens een afstemmingsplatform voor partijen om ontwikkelingen op een regionaal, grensoverschrijdend en sectoroverschrijdend schaalniveau af te stemmen om daarmee deze ontwikkelingen mogelijk te maken. Door samenwerking en netwerkvorming worden mensen, middelen en mogelijkheden gebundeld zodat innovatieve activiteiten/ideeën ontstaan of activiteiten worden uitgevoerd waarvoor anders geen middelen beschikbaar waren.

Vrijwilligers

In het proces van plattelandontwikkeling ziet de plaatselijke groep een belangrijke rol weggelegd voor vrijwilligers. Om de inbreng van vrijwilligers te verbeteren en te versterken, denkt de Plaatselijke Groep onder andere aan professionele ondersteuning van vrijwilligers en het verbinden van vrijwilligers en vrijwilligersactiviteiten die nu nog vaak versnipperd plaatsvinden.

Samenwerking buiten het oostelijke rivierengebied

Het ligt voor de hand om als plaatselijke groep voor het oostelijke rivierengebied ook de samenwerking te zoeken met verwante Leadergroepen. In dit kader komt als eerste de Leadergroep in het westelijke rivierengebied in beeld. Ook dit Leadergebied is in een vergelijkbare setting, gelegen in het rivierengebied en is tevens Nationaal Landschap.

Met het oog op de reeds bestaande contacten over de grens wordt samenwerking met een Duitse Leadergroep in het rivierengebied niet uitgesloten. De mogelijkheden zijn echter op dit moment nog niet verkend.

5. Projectideeën

In dit hoofdstuk wordt per thema een aantal projectideeën gepresenteerd. De opsomming is niet uitputtend maar meer richtinggevend en dient primair ter illustratie en inspiratie.

5.1. Landschap en cultuurhistorie

Verbetering recreatieve toegankelijkheid van het landschap

Met de verbetering van de recreatieve toegankelijkheid wordt een aantal doelen gediend. De mogelijkheden voor de burger om van het landschap te genieten worden vergroot. De kwaliteit van het toeristisch-recreatieve product Rivierenlandschap krijgt een impuls. De landschapsstructuur wordt versterkt en bovendien bevordert toegankelijkheid de directe relatie tussen producent en consument. Het landschappelijke netwerk vormt daarmee deels de feitelijke infrastructuur voor een verbreding van de plattelandseconomie. Vergroting van de toegankelijkheid is ook een belangrijk item in de pilot Groene Diensten die de komende jaren in Groesbeek en de Ooijpolder wordt uitgevoerd.

Landschappelijke versterking relatie stad-land

De Plaatselijke Groep wil de stad-land relatie ook zichtbaar vorm geven in een betere aansluiting van de routestructuren in het buitengebied op de routestructuren vanuit het stedelijk gebied. Ook worden in het buitengebied recreatieve 'ommetjes' aangelegd voor recreatie van de eigen bewoners. Voor de versterking van de relatie stad-land legt de Plaatselijke Groep waar het om landschap gaat, vooral de accenten op de ontwikkeling van het Park Overbetuwe en de Woerdt en op wat langere termijn het Beuningse Veld.

Behoud van het streekeigen agrarisch cultuurlandschap

Door ruimtelijke ontwikkelingen van de laatste jaren, zoals toename areaal natuurgebieden en een toenemende verstedelijking en ontwikkeling van bedrijventerreinen is de druk op het alsmaar kleiner wordende agrarisch cultuurlandschap groter geworden. De Plaatselijke Groep zet zich in voor het behoud en een versterking van het agrarische cultuurlandschap. Het is juist dit gevarieerde agrarische cultuurlandschap dat in combinatie met de aanwezige natuur en het water, het gebied uniek en aantrekkelijk maakt voor recreanten.

Het Rivierengebied kent een aantal kenmerkende streekeigen landschapsbeelden die gedurende een lange historie zijn gevormd of ontstaan. De Plaatselijke Groep wil een aantal van deze streekeigen elementen ontwikkelen en veiligstellen. Hierbij wordt gedacht aan delen van de stuwwal, wielen, kades, eendenkooien en de heggen in de Ooijpolder, maar ook aan cultuurhistorische elementen zoals waterstaatswerken, kastelen, bijzondere dorpsgezichten en relictten van de baksteenproductie.

Herstel en behoud ruimtelijke kwaliteit

In het Rivierengebied hebben zich de laatste decennia een aantal landschappelijk minder gewenste ontwikkelingen voorgedaan. Het kan hierbij gaan om verrommelde terreinen of industriële of andere bedrijfsmatige activiteiten die qua schaal en ligging ongewenst zijn. De aanpak kan zijn gericht op een duurzame landschappelijke inpassing tot een volledige transformatie waarbij de toekomstig gewenste gebruiksfunctie het uitgangspunt is.

Nieuwe glastuinbouwbedrijven worden geconcentreerd op de locatie Bergerden. Deze tuinbouwlocatie is duurzaam ingericht en landschappelijk ingepast. Nieuwvestiging van solitaire kassen komt niet meer voor.

De historische herkenbaarheid van het landschap is vergroot

Het rivierenlandschap kenmerkt zich door een gevarieerde gelaagdheid met daarin veel sporen van historisch grondgebruik, rivierkundige ingrepen en de natuurlijke dynamiek van de rivieren. De historische herkenbaarheid (leesbaarheid) en het landschapsbeeld zijn in 2015 sterk vergroot.

De historische betekenis van het rivierenlandschap is herkenbaar

In het Rivierengebied zijn in de loop der geschiedenis diverse militaire verdedigingslijnen ontwikkeld en weer verloren gegaan. Het streven is om zowel de Romeinse noordgrens (de 'Limes'), als de

Grebbelinie herkenbaar te houden in het rivierenlandschap. Dit kan onder andere gebeuren door het handhaven/herstellen van de kenmerkende openheid van de schootsvelden en inundatievelden. Een tweede belangrijke historische component in het rivierenlandschap is de baksteenindustrie. Hierbij worden historische elementen als tunnelovens, tasvelden, spoorbaantjes enz. hersteld en gehandhaafd.

5.2. Water

Ontginningspatronen in het oostelijk rivierengebied

In de Betuwe zijn de ontginningspatronen anders gevormd dan in het westelijk rivierengebied. De Betuwe heeft een hogere maaiveldligging (NAP +3m tot +10m) en helt relatief sterk van oost naar west. Hierdoor zijn geen dorpspolders ontstaan die ieder afzonderlijk hun water kunnen lozen op, of betrekken uit de wetering (parallele schakeling), maar zijn aan elkaar geschakelde waterhuishoudkundige eenheden ontstaan (seriële schakeling). Er is sprake van een cascade systeem met in de Betuwe de (gegraven) Linge als hoofdstroom (met waterinlaat vanuit het Pannerdens Kanaal). Het cascade systeem is zodanig geconstrueerd dat het onder vrij verval kan functioneren (ook al zijn er in vorige eeuw gemalen aan toegevoegd) en water vanuit (gegraven) Linge via de cascaden naar de hogere gronden (fruitteelt) kan worden gebracht.

In het Land van Maas en Waal worden beide ontginningspatronen aangetroffen. Het westelijk deel van het Land van Maas en Waal is vergelijkbaar met het cascade systeem in de Betuwe. Het systeem met dorpspolders is aanwezig in het oostelijke deel van het Land van Maas en Waal (Ruffelsdijk en Teersdijk met zijwenden en Schutlakenwetering ten westen van Nijmegen), in het Rijk van Nijmegen en in de Ooijpolder (met dorpspolders Erlecomse polder, Circul van Ooij, De Duffelt).

Het cascade systeem is een patroon dat in de Middeleeuwen tot stand is gekomen. Het is typerend voor de hogere delen van het rivierengebied en komt ook in het Brabantse rivierengebied, de Maaskant, voor.

Ruimte voor water in het rivierengebied

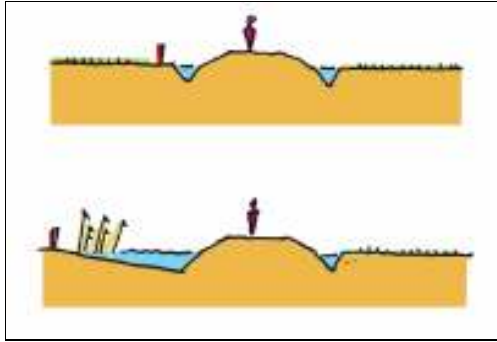
Waterschap Rivierenland zal de komende jaren anticiperen op de ingezette klimaatwijziging. Als gevolg van het warmer wordende klimaat zal 10% meer neerslag vallen dat in het riviergebied geborgen moet worden, waarvoor veel ruimte nodig is. Een eerste schatting naar de benodigde ruimte, de zoekgebieden voor waterberging, is inmiddels in zogeheten normenstudies verbeterd. In samenspraak met de streek is voor elk deelstroomgebied beschouwd welke maatregelen op draagvlak kunnen rekenen. De verwachting is dat de wateropgave (= waar moet hoeveel water geborgen worden) grotendeels met lijnvormige aanpassingen (aanleg natuurvriendelijke oevers, extra watergangen of verbreden van watergangen) gerealiseerd kan worden. De wateropgave in het westelijk rivierengebied is groter dan in het oostelijk rivierengebied.

Ontwikkelingsvisie voor historische kaden en cascaden

De ontginningspatronen vormen belangrijke cultuurhistorische waarden in een gebied. Dit is onderkend in de Nota Belvedere (1999) waarin de Ooijpolder en het Land van Maas en Waal, als Belvedere-gebied worden geïdentificeerd. Ook bij het benoemen van de kernkwaliteiten van de Nationale Landschappen in het rivierengebied (NL Gelderse Poort) zijn de ontginningspatronen als waardevol erkend.

De visie bestaat uit het vergroten van de herkenbaarheid van de kenmerkende ontginningspatronen in het rivierengebied. De herkenbaarheid van de kaden kan vergroot worden door deze:

- a) te voorzien van een (doorgaande) natte voet (ongeveer 10m breed) die bijdraagt aan het voorkomen van de regionale wateroverlast en anticipeert op de wijziging van het klimaat;
- b) de begroeiing in de natte voet afstemt op het landschapstype ter plaatse, zodat landschappelijke kwaliteit toeneemt;
- c) aan te haken bij, eventueel op te knappen, cultuurhistorische objecten die bij het ontginningspatroon horen (in- en uitlaten, toogduikers, heulen, stuwen, schuiven, coupures
- d) op te nemen in informerende recreatieroutes (fietsen, wandelen, kanoën) zodat het verhaal van het landschap (intrinsieke waarde) verteld wordt.

Principe doorsnede van een historische kade zonder (boven) en met (onder) accentuering van de kade door aanleg van flankerend water.

Voorbeeld van accentuering van een voormalige kwelkade.

In het grootste deel van het oostelijk rivierengebied kan de herkenbaarheid van de cascaden vergroot worden door het peilverschil, waar ene cascade in andere overgaat, te benutten door:

- een bestaande watergang uit te breiden, of nieuwe aan te leggen, en te voorzien van een kunstwerk zodat ruimte voor waterberging ontstaat die bijdraagt aan het voorkomen van de regionale wateroverlast en anticipeert op de wijziging van het klimaat;
- de begroeiing in de watergang bij de cascade afstemt op het landschapstype ter plaatse, zodat landschappelijke kwaliteit toeneemt;
- de cascade zodanig vorm te geven dat deze geschikt als sluis voor de kanovaart (bijvoorbeeld in Park Lingezeegen);
- op te nemen in informerende recreieroutes (fietsen, wandelen, kanoën) zodat het verhaal van het landschap (intrinsieke waarde) verteld wordt.

Project Historische Kaden en Cascaden

Waterschap Rivierenland wil graag een project opstarten dat de cultuurhistorische waarden in het oosten van het rivierengebied meer herkenbaar maakt door in te steken op accentuering van de kaden en de cascaden. We voorzien een actieve samenwerking met de diverse VANL's in het rivierengebied die in de rol van makelaar landeigenaren voor medewerking zullen benaderen. Met deze aanpak heeft het waterschap elders reeds goede ervaringen opgedaan. Op lokaal niveau ontstaan derhalve partnerschappen tussen Waterschap Rivierenland, de VANL ter plaatse en de bereidwillige landeigenaren. Er wordt gebruik gemaakt van bestaand instrumentarium van het waterschap.

5.3. Leefbaarheid kleine kernen

Algemeen

Ondersteuningspunt lokale initiatieven

Het opzetten van een ondersteuningspunt voor lokale initiatieven (bijvoorbeeld via een gebiedsmakelaar) en het toegankelijk maken van kennis en de organisatie van kennisoverdracht zijn belangrijke hulpmiddelen voor de plattelandsontwikkelingen en het versterken van de leefbaarheid. Het versterken van de samenwerking van reeds actieve vrijwilligersorganisaties.

Stimuleren lokaal sociaal beleid

Om het lokale sociaal beleid te ondersteunen en daarmee de sociale cohesie te versterken, zet de Plaatselijke Groep zich in voor het tot stand komen van een commissie of platform buitengebied in de gebiedsdelen van het Rivierengebied Oost. Daarnaast worden initiatieven voor het opzetten van dorpsraden en specifieke evenementen van verenigingen ondersteund.

Voorzieningen

Behoud basisvoorzieningen

Een belangrijk aandachtspunt voor de Plaatselijke Groep is het versterken van de sociale cohesie in de dorpen. In discussies over leefbaarheid wordt vaak een minimumpakket genoemd van basisschool, dorps huis/café en (sport)verenigingen. Hierbij is een debat over de kritische massa gerechtvaardigd. Er moeten keuzes worden gemaakt over welke voorzieningen op welk schaalniveau in stand worden gehouden of ontwikkeld. Deze keuzes kunnen zich richten op bijvoorbeeld structurele grootschalige investeringen op sommige plekken en/of kleinschalige voorzieningen.

Door een slimme combinatie van mogelijkheden heeft een aantal basisvoorzieningen meer bestaansmogelijkheden. Voor de kleine kernen wordt gestreefd naar dorps huizen als multifunctionele centra. Dorpsgenoten kunnen hier vergaderingen houden, recreatieve en educatieve activiteiten organiseren, surfen op het internet, hun kinderen er 's morgens naar de crèche brengen en er 's avonds naar toneellessen gaan. Ook kan in het dorps huis veilig op de bus of de taxi worden gewacht.

De Plaatselijke Groep zet zich in voor het behoud en de ontwikkeling van basisvoorzieningen voor verschillende doelgroepen in het landelijk gebied. Dat vereist:

- Meer aandacht voor ambulante voorzieningen.
- Goed en passend openbaar vervoer.
- Concentratie van bepaalde welzijnsvoorzieningen in enkele kernen.
- Een toegespitst woningbeleid (bijvoorbeeld Voormalige Agrarische Bedrijfsgebouwen geschikt maken voor (collectief) wonen en leeftijdsbestendige woningen in de kleine kernen.

Recreatie dicht bij huis

In 2015 is de recreatieve aantrekkelijkheid van het Rivierengebied niet alleen toegenomen voor toeristen maar ook voor de lokale bevolking. Locale ommetjes, fietspaden en speel- en spelplekken zijn voorbeelden van deze activiteiten.

Zorg

Landbouw en zorg

In het Rivierengebied Oost is een belangrijk speerpunt de kwaliteitsimpuls aan de zorg en met name richt zich dit op het ondersteunen van initiatieven op het vlak van landbouw en zorg. Zorgboerderijen spelen een belangrijke rol in de extramurale zorg. Het karakter van een zorgboerderij is volledig afhankelijk van de doelstelling die aan een specifieke zorgboerderij wordt gesteld. Deze boerderijen kennen namelijk een scala aan doelstellingen van werkervaringsprojecten tot dagopvang, verblijf, zorgverlener en spreiding van de zorgbehoefte.

Een schone, veilige omgeving

(Verkeers)veiligheid

In het Rivierengebied is in 2015 de verkeersveiligheid aanmerkelijk toegenomen. De Plaatselijke Groep zal initiatieven die hieraan bijdragen ondersteunen. Hierbij kan worden gedacht aan het terugdringen van doorgaand verkeer door dorpen, het verkeerssluw maken van de dijken, aanleg van goede en veilige fietsverbindingen.

Ook de veiligheid in het buitengebied is aanmerkelijk toegenomen. Een belangrijk speerpunt is hier het verhogen van de bereikbaarheid van woonlocaties door de ambulante zorg (huisarts, ambulance, brandweer en politie).

6. Organisatie en uitvoering

In dit hoofdstuk wordt de uitvoeringsstructuur en, in hoofdlijnen, de relevante procedures voor selectie en toetsing beschreven.

6.1. Regionale Leader-organisatie

De uitvoeringsstructuur voor Leader bestaat in het oostelijke rivierengebied uit de volgende onderdelen.

- Plaatselijke groep (PG)
- Secretaris van de PG
- Programmabureau
- Europees Programmasecretariaat
- Provincie (GS)

Plaatselijke Groep

De eerste taak van de plaatselijke groep is de opstelling van een ontwikkelingsplan (dit plan dus). Voorts wordt de plaatselijke groep geacht projectontwikkeling te stimuleren. Het geven van voorlichting en zorgdragen voor publiciteit is hierbij van belang. Vervolgens dient de PG ingediende projecten te beoordelen op hun bijdrage aan het bereiken van de doelen uit het ontwikkelingsplan. Hierbij wordt uitgegaan van ondersteuning vanuit de provincie.

De PG oostelijk rivierengebied is bereid deze taken op zich te nemen en verzoekt derhalve Gedeputeerde Staten van Gelderland haar te benoemen als adviescommissie voor het Leaderprogramma. De lijn van het instellingsbesluit zal zijn dat de PG de bevoegdheid krijgt Leader-gelden te programmeren en GS hierover te adviseren. De formele bevoegdheid en verantwoordelijkheid blijft echter bij de provincie liggen. Aan de provincie wordt tevens gevraagd om als administratief en financieel coördinator namens de PG op te treden.

Deze lijn volgend heeft de PG de volgende taken:

- Opstellen van een ontwikkelingsplan
- Projectontwikkeling stimuleren
- Inhoudelijk toetsen van ingediende projectvoorstellen
- Ter finale beoordeling voorleggen van projecten aan Gedeputeerde Staten.
- Het verzorgen van voorlichting en publiciteit inzake het Leader-programma.

De plaatselijke groep voldoet aan de volgende criteria:

- De PG bestaat uit een evenwichtige en representatieve vertegenwoordiging van verschillende sociaal-economische partijen in het gebied.
- Op besluitvormingsniveau maken private partijen (sociaal-economische partijen, stichtingen, verenigingen etc.) tenminste 50 % van de PG uit.
- De leden van de PG geven blijk van hun vermogen om samen een ontwikkelingsstrategie voor het gebied op te stellen en uit te voeren.
- De leden van de PG zijn in het gebied actief.
- Het streven is om zo veel mogelijk vrouwen en jongeren (tot 25 jaar) op te nemen in de PG
- De PG moet zich richten op activiteiten die niet strijdig zijn met het reguliere beleid.
- De PG moet zoveel mogelijk aansluiten bij gebiedsgerichte processen en structuren. Zo kan bijvoorbeeld de kennis- en ervaringsuitwisseling via onder meer het landelijke netwerk worden georganiseerd.

Secretaris van de PG

Voor dit Leadergebied wordt afgezien van een speciale gebiedscoördinator. De Provincie stelt een secretaris beschikbaar. De secretaris bereid PG-bijeenkomsten voor en coördineert de contacten tussen de PG en de provinciale diensten en GS.

De secretaris verzorgt tevens de contacten met het landelijke Leader-netwerk en indien gewenst met andere Leader-gebieden.

Programmabureau

De provincie stelt het provinciale programmabureau beschikbaar voor een belangrijk deel van de feitelijke taken van de PG.

Het gaat hierbij om:

- Projectverwerving en projectontwikkeling
- Afstemming met andere uitvoeringstrajecten (bijv. Nationaal Landschap/ Landinrichting)
- Voortgangsbewaking van de uitvoering

Europees Programmasecretariaat (EUP)

Het europees programma secretariaat is een provinciale afdeling. Deze afdeling zal voor de PG de administratieve en financiële coördinatie verzorgen. Voorts draagt de provincie vanuit het programmamanagement zorg voor een goede uitvoering van het betreffende EU-programma (Leader).

Provincie

De PG draagt de door haar geselecteerde projecten voor aan Gedeputeerde Staten van Gelderland voor goedkeuring. Voor elk goedgekeurd project stellen GS een beschikking op die naar de projectindieners wordt verstuurd.

Het advies van de PG geldt voor GS als zwaarwegend en zal doorgaans worden opgevolgd. In geval op formele gronden geen beschikking kan worden afgegeven wordt de PG hierover schriftelijk ingelicht.

Afstemming met de Streekcommissie Rivierengebied oost

De PG voor het westelijke rivierengebied opereert direct in het werkveld van de streekcommissie rivierengebied west. De streekcommissie adviseert GS over programmering en voortgang van de plattelandsontwikkelings-doelen vastgelegd in het Provinciaal Meerjarenprogramma (PMJP). De Plaatselijke Groep heeft tot taak afzonderlijke projecten te toetsen op hun bijdrage aan de Leaderdoelen. Hiervoor geldt het Ontwikkelingsplan als toetsingskader. De PG brengt hierover advies uit aan GS. Deze advisering heeft een beperkter reikwijdte dan de adviezen van de Streekcommissie. De PG beperkt zich exclusief tot het Leaderprogramma. Een programma waar de streekcommissie in principe niet over adviseert. De streekcommissie toetst geen afzonderlijke projecten (meer).

Aangezien het werkgebied en de gewenste samenstelling van streekcommissie en PG sterk overeenkomen is besloten tot een 100 % personele unie tussen beiden. De coördinatie tussen streekcommissie en PG is op deze wijze optimaal verzekerd.

GS wordt verzocht de leden van de streekcommissie rivierengebied oost tevens te benoemen als lid van de plaatselijke Leadergroep oostelijk rivierengebied.

6.2. Selectie van projecten

Initiatiefnemers dienen hun projecten in bij het Provinciale Programmabureau. Het Programmabureau legt deze projecten voor aan de Plaatselijke Groep. De PG stelt vervolgens op basis van criteria jaarlijks een programma van Leader-waardige projecten vast. Potentiele projecten zullen worden beoordeeld aan de hand van een aantal criteria op inhoudelijk, technisch en financieel gebied. Vanuit de richtlijnen van de Europese Commissie geldt een aantal criteria voor het ontwikkelingsplan waaraan ook de projecten zelf moeten voldoen. Randvoorwaarden voor Leader-projecten zijn de participatie van vrouwen en jongeren, samenwerking, doelgroepen en het experimentele en innovatieve karakter van het Leader-programma.

Leader-projecten moeten in elk geval voldoen aan één van de volgende algemene criteria:

- De projecten moeten bijdragen aan het verschijnen van nieuwe producten en diensten waarin een specifiek lokaal element besloten ligt, of
- De projecten moeten bijdragen aan nieuwe methoden waarmee het eigen menselijk, natuurlijk en/of financieel potentieel van het gebied kan worden gebundeld en zodoende beter benut, of
- De projecten moeten bijdragen aan combinaties van verbindingen tussen economische sectoren die van oudsher van elkaar gescheiden waren, of
- De projecten moeten op originele wijze vorm zijn gegeven (organisatie en betrokkenheid van de lokale bevolking bij besluitvorming en uitvoering van het project)

De volgende stap die in het toetsingskader voor in te dienen projecten moet worden genomen, is het toepassen van de inhoudelijke en financiële criteria die vanuit de PG aan de projecten worden gesteld:

Inhoudelijke criteria:

- Het project moet binnen de geformuleerde ontwikkelingsstrategie passen (relatie project-hoofddoelstelling ontwikkelingsstrategie) voor het Leader-gebied
- De projectactiviteiten dienen plaats te vinden binnen het begrensde Leader-gebied oostelijk rivierengebied.
- Het project moet vallen binnen een van de prioritaire thema's
- Het project moet bijdragen aan de participatie van een van de bovengenoemde doelgroepen
- Het project moet een voorbeeldfunctie hebben en/of overdraagbaar zijn
- Het project moet een experimenteel en/of innovatief karakter hebben

Technische criteria:

- De aanvrager van het project dient in staat te zijn het project uit te (laten) voeren
- Het project moet een goede afbakening van taken en bevoegdheden bevatten en het aantal procedures beperken
- Het project moet van zoveel mogelijk onderaf worden ingebracht (bottom-up karakter) en ook worden uitgevoerd
- Alle projecten moeten een realistische planning en ijkmomenten bevatten
- De organisatorische risico's moeten in beeld zijn gebracht

Financiële criteria:

- De Leaderbijdrage (EU) is gelijk aan de subsidiabele nationale overheidsbijdrage voor het project en mag maximaal 50 % bedragen
- De cofinanciering van het project moet zijn verzekerd. De totale kosten van het project moeten te verantwoorden zijn ten opzichte van de beoogde resultaten.
- Er is voor het zelfde project geen subsidie gevraagd en/of verleend uit andere regelingen van de Europese Unie
- Er mag geen sprake zijn van individuele steun aan een enkel bedrijf of persoon.
- Het project moet binnen de gepresenteerde begroting zijn uit te voeren.
- Mogelijke financiële risico's van het project moeten in beeld zijn gebracht en zijn afgedekt.

Besluitvorming/beheer

De Plaatselijke Groep beoordeelt de projecten en geeft een zwaarwegend advies aan het college van GS van de provincie Gelderland. Hierbij wordt zo veel mogelijk gelijk opgelopen met de andere projectstromen via de uitvoering van het Provinciaal Meerjaren Programma. Tijdens de uitvoering van de projecten bewaakt het programmabureau de voortgang van de projecten en zal op vastgestelde ijkmomenten op basis van geformuleerde indicatoren een tussentijdse evaluatie plaatsvinden.

7. Financiële middelen

In het programma Leader voor het oostelijke rivierengebied is een indicatief financieringsplan opgenomen. Hierbij is aangenomen dat er sprake zal zijn van twee Leader-gebieden in Gelderland en dat het voorgestelde budget in gelijke mate over beide Leader-gebieden zal worden verdeeld. Op basis hiervan is een budgettaire verdeling voor het oostelijke rivierengebied weergegeven in de tabel op de volgende pagina.

De Plaatselijke groep heeft gekozen voor een financieringsverdeling van 40 : 40 : 20 over respectievelijk de bijdrage van de Europese Unie, landelijke publieke financiering en private cofinanciering.

Voor wat betreft de verdeling van het nationaal publiek deel wordt uitgegaan van een fifty-fifty-verdeling tussen enerzijds provincie en anderzijds de andere overheden (m.u.v het Rijk).

Onder de beheer- en uitvoeringskosten wordt met name gedacht aan kosten voor communicatie en publiciteit, kosten voor voorbereiding van nog niet goedgekeurde projecten, onderzoek en monitoring. De tevens onder deze post onder te brengen kosten voor vergadering, training en opstelling van het ontwikkelingsplan worden vanwege de combinatievoordelen met de streekcommissie betrekkelijk laag ingeschat.

De kosten van dit onderdeel zijn gesteld op 10% van het budgetvolume van projecten.

De middelen zijn verdeeld over de verschillende Leader-doelen. Hiervoor was een "vertaling" nodig van de eerder besproken prioritaire thema's (landschap, cultuurhistorie, leefbaarheid (kleine kernen) en water)

De verdeling is nu als volgt:

411 As 1. Landbouw

Aan dit doel is 10 % toegekend. Hierbij wordt gedacht aan projecten op het grensvalk van agrarische structuurverbetering enerzijds en anderzijds landschap, cultuurhistorie, leefbaarheid en water.

412 As 2. Natuur en Landschap

Aan dit doel is 35 % van het totale budget toegerekend. Hierbij wordt met name gedacht aan projecten op het gebied van landschap en cultuurhistorie. Voor het deel van het Leadergebied dat gelegen is binnen de begrenzing van een Nationaal Landschap ligt een koppeling met de in dat kader geformuleerde doelen voor de hand.

413 As 3. Leefbaarheid / diversificatie plattelandseconomie

Aan dit doel is 40 % van het budget toegekend. Het gaat hierbij met name om leefbaarheidsprojecten. Projecten gericht op versterking van de plattelandseconomie en de leefbaarheid in kleine kernen hebben hierbij prioriteit.

De genoemde percentages zijn gemiddelden. Afzonderlijke projecten kunnen afwijken.

In onderstaande tabel zijn de percentages vertaald naar concrete bedragen.

Het mag duidelijk zijn dat de opgevoerde bedragen geen concrete toezeggingen zijn maar intenties om in financieel in het programma bij te dragen. De uiteindelijk vast te stellen bijdragen zullen per project beschouwd/onderhandeld dienen te worden. Wanneer blijkt dat partijen op dat moment niet meefinancieren dan betekent dit voor dit project dat de financiering niet rond is en ingezet wordt op een ander project.

In het provinciale meerjarenprogramma plattelandsonwikkeling zijn voor de cofinanciering vanuit het (EU)programma minima en maxima vastgelegd. De cofinanciering vanuit het programma bedraagt maximaal 50 % van de subsidiabele overheidsuitgaven in het project, met een minimum subsidiebedrag van € 15.000 en een maximum van € 100.000.

EU-bijdrage (50 %)	Overheidsbijdrage (50 %)	Private bijdrage
minimum (ondergrens) € 15.000	€ 15.000	€ ongelimiteerd
maximum (bovengrens) € 100.000	€ minimaal € 100.000	€ ongelimiteerd

De private bedrage is niet gelimiteerd. Dit mag dus elk bedrag zijn met dien verstande dat de hoogte mede bepalend is hetgeen als private bijdrage voor projecten is opgenomen in het ontwikkelingsplan. In dit verband wordt verwezen naar het uitgewerkte subsidiekader zoals vastgelegd is in het Provinciale Meerjarenprogramma.

Financiële Tabel as 4 Leader-gebied Rivierengebied Oost voor de programmaperiode 2007-2013

Maatregel	Totaal generaal	Publiek						Privaat
		Totaal publiek	EU	Nationaal publiek				
			ELFPO	Totaal	Rijk	Provincie	Gemeenten/ watersch.	
4.1 Invoering Leader-benadering en plaatselijke groepen								
411 as 1 Landbouw	500.000	400.000	200.000	200.000	0	100.000	100.000	100.000
412 as 2 Natuur en Landschap	1.750.000	1.400.000	700.000	700.000	0	350.000	350.000	350.000
413 as 3 Leefbaarheid/Diversif. Plattelandseconomie	2.000.000	1.600.000	800.000	800.000	0	400.000	400.000	400.000
Totaal 411 t/m 413	4.250.000	3.400.000	1.700.000	1.700.000	0	850.000	850.000	850.000
421 Samenwerkingsprojecten	250.000	200.000	100.000	100.000	0	50.000	50.000	50.000
431 Beheer en uitvoerings- kosten Plaatselijke Groep	450.000	225.000	225.000	225.000	0	225.000	0	0
Totaal-generaal	4.950.000	4.050.000	2.025.000	2.025.000	0	1.125.000	900.000	900.000

Verdeling totaalbudget naar financieringsbronnen:

EU (ELFPO) : 40 %

Nationaal publiek: : 40 % (waarvan ten laste van de Provincie 20 % en Gemeenten, waterschappen en gem. regelingen 20% m.u.v. 431)

Private financiering: 20 % (met uitzondering van 431, welke maatregel door de Provincie zal worden gefinancierd)

Totaal 100 %

Verdeling totaalbudget naar maatregelen (van totaalbudget m.u.v. 431):

411 as 1 Landbouw : 10 %

412 as 2 Natuur en Landschap : 35 %

413 as 3 Leefbaarheid en Diversificatie Plattelandseconomie : 40 %

421 Samenwerkingsprojecten : 5 %

431 Beheer en uitvoeringskosten Plaatselijke Groep : 10 % van totaalbudget projecten (411 t/m 413 + 421)

Vertaling financiële tabel (x 1.000 euro) naar jaartranches (EU en Nationaal) over de programmaperiode 2007-2013 voor het Leader-gebied Rivierengebied Oost

Maatregel	2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	EU	Nationaal	EU	Nationaal	EU	Nationaal	EU	Nationaal	EU	Nationaal	EU	Nationaal	EU	Nationaal
411 as 1 Landbouw	20	20	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
412 as 2 Natuur en Landschap	40	40	110	110	110	110	110	110	110	110	110	110	110	110
413 as 3 Leefbaarheid/ Diversificatie Plattelands- economie	50	50	125	125	125	125	125	125	125	125	125	125	125	125
Totaal 4.1	110	110	265	265	265	265	265	265	265	265	265	265	265	265
421 Samenwerkings- projecten	0	0	0	0	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
431 Beheer en uitvoerings- kosten Plaatselijke Groep	15	15	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35
Totaal-generaal	125	125	300	300	320	320	320	320	320	320	320	320	320	320

8. Communicatie en voorlichting

Het Programmabureau Rivierengebied is primair verantwoordelijk voor de publiciteit en communicatie naar buiten. Dat wil zeggen.

- Zorgdragen voor bekendheid van het Leader-programma bij de doelgroepen in het gebied
- Verwerving van projecten en voorlichting over het indienen van projectvoorstellen
- Publiciteit over individuele projecten als zodanig en gerichte “spin-off”
- Coördinatie en afstemming tussen verschillende projecten, partners en projectuitvoerders.

De secretaris is verantwoordelijk voor de interne communicatie tussen de Plaatselijke Groep enerzijds en het Programmabureau en GS anderzijds.

Voor de communicatie en voorlichting wordt een efficiënte mix van informatiedragers ingezet. Hierbij wordt maximaal gebruik gemaakt van de bestaande informatiekkanalen.

De belangrijkste bron van informatie zal de reeds bestaande internetsite *rivierengebied.nl* zijn.

De communicatie en voorlichting voldoet aan de bepalingen voor promotie en publiciteitseisen die door de Europese Commissie worden gesteld aan het programma en individuele projecten (zie bijlage).

Ten behoeve van een gestructureerde en continue communicatie en voorlichting stelt de secretaris bij de start een uitgewerkt communicatieplan op.

9. Monitoring en evaluatie

In het kader van het Leader-programma bestaat monitoring en evaluatie uit de voortgangsbewaking van de individuele projecten en evaluatie van de voortgang van het plan. De monitoring van de projecten is een taak van de provincie.

Ter beoordeling van de doeltreffendheid van de Leader-bijdragen wordt toezicht uitgeoefend op het programma. Het toezicht omvat de organisatie en de coördinatie van het verzamelen van gegevens in verband met de financiën, materiele en effectcoördinatoren en de kwalitatieve aspecten van de uitvoering (met name sociaal-economische, operationele en juridische en procedurele aspecten). Dit toezicht bestaat onder andere uit drie evaluatiemomenten: vooraf (ex ante), halverwege het programma en achteraf (ex post).

Gezien de specifieke kenmerken van Leader moet de evaluatie bestaan uit materiele en financiële indicatoren en daarnaast specifieke indicatoren met betrekking tot de gebiedsgebonden geïntegreerde aanpak, het experimentele karakter, het functioneren van het partnerschap, de organisatie, de netwerkvorming en de gevolgen voor het milieu.

Voor wat betreft de toetsing aan indicatoren wordt verwezen naar de inidcatorentabel zoals die is opgenomen in het Programmadocument POP2 en het PMJP echter voor zover van toepassing op Leader.

Bijlage

Samenstelling Plaatselijke groep

P.G.I. Wilbers (voorzitter)

R.W.Mooij (namens gemeenten)

A.Vermeulen (namens gemeenten)

P.R.J. de Bruijn (namens gemeenten)

J.W.M. van der Meer (namens gemeenten)

B. Teunissen (namens waterschap)

H. Coenen (namens land en tuinbouw)

H.G. Gertsen, (namens land en tuinbouw)

A.Snel (namens natuurorganisaties)

R. van Loenen Martinet (namens milieuorganisaties)

R.M. Gremmen (namens recreatieorganisaties)

R. van Wieringen (namens Kamer van Koophandel)

F.A. van Lynden (namens particulier grondbezit en agrarische natuurverenigingen)

A.van Wichen-Reijnen (namens leefbaarheidsorganisaties)

Mw A.A. van der Aalst-Wolken (namens leefbaarheidsorganisaties)